

Benkő Loránd, az Anonymus-kutató

1. Néhány nap híján immár egy évtizede annak, hogy itt, a Magyar Tudományos Akadémián születésének 90. évfordulója alkalmából előadást tarthattam BENKŐ LORÁNDról, a névkutatóról (HOFFMANN 2012). Ebben kiemeltem, hogy a névproblematika mint tudományos kutatási tárgy BENKŐ munkásságában kitüntetett szerepet játszott, és – sajátos kronológiai körülményként – mintegy keretbe foglalta páratlanul gazdag tudományos pályáját.

Indulásához nyelvi anyagot főképpen a tágabb és a szűkebb szülőföld: Erdély és a Székelyföld biztosított. Tárgyválasztását később ő maga azzal magyarázta, hogy „ösztonösen éreztem, hogy a nevek mögött mennyi minden rejlik” (1999b: 12).¹ Ez idő tájt elsősorban az élőnyelvi helynévanyag nyújtotta terepen munkálkodott, de névfejtéseiben egyúttal az erős történeti érdeklődés is megmutatkozott. Az Árpád-kor nyelve iránt már ekkor meglevő vonzalmát közvetlenül is jelzi az az átfogó tanulmánya, amely a régi magyar személynévadás rendszerét, belső összefüggéseit mutatja be (1949).

Az indulás évei után az 1950-es évek elejétől aztán mintegy négy évtizeden át háttérbe szorult nála a névtani tematika. A nagy szintézisek létrehozásának az időszaka ez, és – különösen a korszak második felében – a közösségi munkáké, amelynek eredményeképpen a magyar nyelvtörténeti kutatásoknak olyan alappillérei kerültek az ő irányításával a helyükre, mint a magyar nyelv történeti-etimológiai szótárai (TESz.; EWUng.) és A magyar nyelv történeti nyelvtanának a kötetei (TNYt.).

Ezeknek az évtizedeknek a termésében csak olykor-olykor tűnnek fel nevekkel foglalkozó dolgozatok, de bennük mindig különösen fontos kérdések tisztázására vállalkozik szerzőjük, olyanokra például, mint a magyarok honfoglalás előtti szállásterületeit jelölő *Léved* és *Etëlköz* helynevek eredetének magyarázata (1984). Az 1990-es évek elejétől aztán ismét sokasodni kezdenek a nevekkel foglalkozó tanulmányai, hogy pályája utolsó két évtizedében újra meghatározó vonulattá váljon a névtani tematika. Ennek a tematikus fordultnak a személyes háttérét maga BENKŐ LORÁND fedte fel egy vele készített interjúban, amelyben úgy nyilatkozott, hogy „kutatói szenvedélyem fókuszában a történeti névtan áll” (2003b: 429). Erős érzelmi kötődését a nevekkel való foglalkozáshoz az is mutatja, hogy ezt a késői vonzalmat ő maga is összeköti fiatalkori témakörével: „visszatértem hozzá. S örömmel teszem.” (i. m. 428) – fogalmazta meg pályájára visszatekintve.

Az utolsó két évtized történeti névtani termését két tanulmánykötet (1998, 2003a) és két monográfia (2002, 2009), valamint további tanulmányok sora jelzi. Az ómagyar korból ránk maradt helynevek közül főként azok kerülnek BENKŐ LORÁND írásaiban előtérbe, amelyek kapcsán önmagán túlmutató, általánosabb

¹Mivel a tanulmányban – egy-két kivételtől eltekintve – csak BENKŐ LORÁND műveire hivatkozom, a hivatkozásokból elhagytam a családnevet.

érvényű mondanivalója is van a magyarság történetéről. Kedvelt módszere az, hogy – amint ezt egyik kötetének a címe is jelzi – beszélgeti a neveket a múlttól. A letűnt korok titkainak feltárásában BENKŐ LORÁND nagyszerű társra talál P. mester, vagyis Anonymus személyében. A magyar múlt történetének szálait bogozva szinte minden fonal Anonymushoz vezet nála, és szinte minden ómagyar kori nyelvészeti kalandozására is Anonymustól indul el. Vajon mi magyarázza ezt a különös vonzódást az ismeretlen Árpád-kori mesterhez?

2. Erre a kérdésre BENKŐ LORÁND több munkájában is megadja a választ. Anonymusnak a magyarok történetét feldolgozó munkáját BENKŐ a magyarországi korai források között „valóságos unikum”-nak tartja, amelynek rendkívül gazdag információtartalma, tudásanyaga következtében kulcsszerepe van az Árpád-kor megismerésében. De nemcsak azért, mert „P. magiszter saját korára vonatkozóan a geszta mint forrásanyag egyszerűen nem nélkülözhető, hanem azért is, mert a névanyagához fűződő kutatások szemlélete, módszere és eredményei egész történeti névtudományunk alakulását nagyban befolyásolták, a történeti nyelvtudomány egésze, valamint a történettudomány felé kisugárzásaik pedig, akár pozitív, akár negatív irányokban, de hosszú időn át máig kihatóan számos fontos rész kérdésben véleményformáló tényezők voltak” (2003a: 8).

A gesztához fűződő nyelvészeti ismereteket áttekintve ugyanakkor BENKŐ-nek azt kellett tapasztalnia, hogy azok jórészt a 20. század első harmadában kialakult vélekedéseken alapulnak, és ezek nagy részének érvényességét a század végére már meghaladta az idő. Ebből is következően pedig úgy látja, hogy – nemcsak Anonymus kapcsán, hanem általában az Árpád-kor ismeretére vonatkozóan is – nagy feszültség mutatkozik a történeti nyelvészeti kutatások idejélmúlt eredményei és a többi történeti tudományszak korszerűbb ismeretanyaga között. E helyzet meghaladására elengedhetetlennek tartja korai nyelvemlékeink – közte kiváltképpen Anonymus művének – a nyelvtörténeti felülvizsgálatát (1994, 2002: 9–16). Benkő ugyanis nagy veszélyt lát abban, hogy más történeti szakmák képviselői – alkalmazván a nyelvtörténeti kutatások eredményeit – újabb vizsgálataikban is kénytelenek elavult nyelvészeti ismereteket felhasználni, ami így kétségtelensé teszi az ő tudományos eredményeik hitelét is.

BENKŐ LORÁNDnak az a vissza-visszatérően megfogalmazott véleménye, hogy a kulcsfontosságú nyelvemlékek (újra)feldolgozása a nyelvtörténetírásnak fontos feladata, az egész tudományterület presztízsének szempontjából is alapvető jelentőségű volt, s azt, hogy felhívása másoknál is megértésre talált, a 21. század első évtizedeiben megjelent nyelvemlék-monográfiák egész sora mutatja. Én magam éppen ebben a programadó, ha úgy tetszik, „mozgósító erőben” látom BENKŐ LORÁND tudósi nagyságának egyik legfontosabb jegyét.

A Gesta Hungarorumnak mint nyelvtörténeti forrásnak az újraelemzési igénye szélesebb tudománytörténeti összefüggésben is értelmezendő. A 20. század közepétől a magyar nyelvtörténeti kutatásokban egyre inkább háttérbe szorult a korai szövevényemlékek (a latin nyelvű oklevelek, geszták, krónikák) vizsgálata. Ezt a mellőzöttséget egyfelől jó okkal magyarázza a tisztán magyar nyelvű források, a szövevényemlékek jóval szélesebb körű nyelvtörténeti hasznosíthatósága, amit

BENKŐ maga is nagyszerű monográfiában mutatott be (1980). Ám az is kétségtelen másfelől, hogy az Árpád-korra vonatkozóan alig néhány ilyen emlékkal rendelkezünk, szemben a szórványemlékek adatainak tízezreivel. Márpedig a magyar írásbeliség kialakulásának körülményei és fejlődésének folyamata leginkább az utóbbiak alapján vázolható fel, és mindez egy olyan időszak viszonyai közepette, amelyben a magyar nyelv igen jelentős hangtörténeti változásokon esett át, és nyelvünket az új környezetben fontos idegen nyelvi hatások érték. Aligha véletlen tehát, hogy pályája utolsó két évtizedét BENKŐ LORÁND döntően e nyelvemlékcsoport, a szórványemlékek tanulmányozásának szentelte. És ebben a munkában a legfőbb vonatkozási pontnak Anonymus gesztáját tekintette.

3. A geszta magyar nyelvű elemeinek a vizsgálati eredményei azonban nemcsak e fontos korai nyelvemlékünk ismerete szempontjából jelentősek, hanem a nyelvtörténetírás általános módszertana tekintetében is igen figyelemreméltóak. BENKŐ LORÁND a nyelvtörténeti elemzés folyamatában mintegy kiindulópontnak tekinti a forrás filológiai újraértékelését, mivel csakis az ezen a területen felmutatott biztos ismeretek szolgálhatnak további megbízható következtetések alapjául.

BENKŐ a latin nyelven írott, magyar nyelvű részeket is tartalmazó szórványemlékeket olyan kevert nyelvű szövegeknek tekinti, amelyben a két nyelv elemei nem véletlenszerűen, hanem jól kitapintható szabályszerűségek mentén elegyednek egymással. Ebből következően elveti azt a hagyományos eljárást, amely a magyar nyelvű szavakat, szerkezeteket a latin szövegből egyszerűen kiemelve, összefüggéseikből kiszakítva elemzi. Hangsúlyozza, hogy a latin szöveggörnyezet vizsgálata a magyar nyelv neveire, szavaira vonatkozathatóan is bőséges tanulmányokkal jár. A magyar nyelvű elemek szövegbe illesztési eljárásait tipizálva többféle módszert mutat be Anonymusnál (1998: 85–87, 2003a: 71). Felhívja a figyelmet arra is, hogy még a latinul említett megnevezések mögött is feltétlenül kell a magyar nyelvű megfelelőket keresni: ő maga például bravúros nyomozással mutatta be, miként rejtőzik a latin *civiles* mögött a *Polgár* településnév (2003a: 187–191). BENKŐ e téren kifejtett gondolatai az oklevelek vizsgálatában is termékenynek bizonyultak, ahogyan ezt az ő nyomdokain haladva jó néhány kutató írása azóta messzemenően igazolta.

A magyar névformák korabeli hangzásnak megfelelő rekonstrukciója – ami a nyelvtörténeti feltárás első lépései közé tartozik – alapos helyesírás- és hangtörténeti elemzés révén valósulhat meg. KNIEZSA ISTVÁN általános helyesírás-történeti eredményeit (1952) BENKŐ nem tartja azonban elégségesnek az egyes források és még kevésbé a bennük előforduló egyedi szórványok interpretációjához. Ezek elemzésében azt az elvet követi, amelyet maga a már említett, korai szövegemlékeinket elemző művében részletesen kifejtett (1980: 44–47), s amely módszer azóta a magyar nyelvtörténeti kutatásokban széles körben elterjedt, és általános használatúvá vált. Ez az eljárás bizonyos betűjelekhez több hangértéket is hozzárendel, amelynek a pontosítása a kérdéses forrás egészének írássajátosságaihoz viszonyítva, illetve az adott nyelvi elem etimológiai eredetének és történeti változásának az ismeretében lehetséges leginkább. Anonymus gesztájában mindent még bonyolultabbá teszi az, hogy a mű a 13. század második feléből, végéről

való másolatban maradt ránk: BENKŐ e probléma kezeléséhez is nyújt azonban bizonyos fogódzókát (1999a).

Egy fontos – helyesírás-történeti alapon vizsgálható – hangtörténeti jelenséghez, Anonymus *ö*-zéséhez több tanulmányában is visszatért BENKŐ LORÁND. Kezdetben úgy látta, hogy ezek a sajátosságok leginkább lejegyzőjük nyelvjárási jegyeiként értékelhetők (1996: 229–230), később azonban – főleg az ún. hangsúlytalan *ö*-zést illetően – egyfajta születőben lévő írásnorma megjelenéseként értelmezte a jelenséget (2003a: 151–160). Meggyőződésem, hogy érvei nyomán ezzel a szemponttal a korai ómagyar kort érintő helyesírás- és hangtörténeti kutatásokban más típusú források esetében is fokozottan érdemes számolni.

A korai ómagyar kor nyelvét talán leglátványosabban módosító hangváltásnak, a tövégi magánhangzók eltünési folyamatának a nyelvi példái bőségben kerülnek elő Anonymus gesztájából is. Ezekről BENKŐ azt tartja, hogy „az *ö* korában a tövégi vokálisoknak az írásbeli rögzítésében is, még inkább a beszélt nyelvi használatban már bizonyos fokú bomlása, pusztulása érvényesülhetett, gondos feltüntetésük a tudatos archaizálásnak a megnyilvánulása is lehet. A tulajdonneveknek ez az archaizáló használata végeredményben a történeti és vele együttjáróan a nyelvi hitelességnek is bizonyosságul szolgálhatott, melyre P. mesternek oly nagy igyekezete irányult, és oly nagy szüksége is volt” (1996: 233).

BENKŐnek ez az utóbbi megjegyzése, amely P. mester „igyekezetéről” szól, azonban már messze nem tartozik bele a filológiai elemzés megújított módszertanába, hanem gyökeresen új nyelvtörténeti szemléletet jelez. BENKŐ LORÁNDnak erről az újításáról kívánok a továbbiakban szólni.

4. A magyar nyelvtörténeti kutatásokban nagy hagyománya van annak a módszernek, amely a régről ránk maradt szövegek nyelvi jellegét szerzőjük nyelvi életrajzával párhuzamba állítva, azzal összefüggésben, mintegy abból levezetve igyekszik megvilágítani. Az ismeretlen gesztairó esetében ez az eljárás azonban értelemszerűen nem alkalmazható, BENKŐ ezért megfordítja az ismeretszerzés irányát: művének magyar elemei alapján kísérli meg jellemezni szerzőjét.

E módszert érvényesítve a gesztában említett gazdag helynévanyagra támaszkodhat legnagyobb biztonsággal a kutató. Anonymus helynévhasználata BENKŐ szerint leginkább saját korának helynévállományát tükrözi, és ez a geszta hitelességének – ami a történeti munkákkal szemben az egyik legfontosabb elvárás bármely korban is – a legfőbb biztosítéka. Anonymus az ország különböző részeire vezeti el a honfoglaló és a Kárpát-medencét birtokba vevő magyar hadakat. Ezeket az eseményeket a hagyomány a gesztában ábrázolt részletességgel három évszázad múltán aligha őrizhette meg, így megkonstruálásukat BENKŐ Anonymus leleményének tartja, amelynek hihetőségét a Mester elsősorban a földrajzi hitelesség révén biztosítja.

Anonymus seregeit maga BENKŐ LORÁND is elkíséri útjukra jó néhány tanulmányában, névtani kalandozásokra vállalkozván ily módon. Ezekben a tanulmányokban azonban nemcsak az Anonymusnál szereplő helyneveket elemzi, hanem figyelembe veszi a korból vagy már korábbi adatolható névkörnyezetüket is, rávilágítva arra, hogy Anonymus szövegében miért éppen az ott előforduló

megnevezések szerepelnek. Így tesz látogatást Anonymus nyomában BENKŐ az ómagyar kori Felső-Tisza-vidéken, a Tokaj melletti Hímesudvar (1998: 162–168), majd Lád és Ladány környékén (2003a: 181–186), aztán a Bihari részekén (1998: 139–147) és Szatmárban (1998: 84–93), a Délvidéken Begej (1998: 178–185) és Ittebe (2003a: 161–167) táján, valamint északon a Garam völgyében (2003a: 140–150). BENKŐ Anonymus leírásaiban jórészt személyes földrajzi tájékozottságát látja megjeleníteni. Feltételezi, hogy ezeket az ismereteket a Mester a királyi kancellárián tevékenykedve a kérdéses helyeket hivatali kötelezettségéből adódóan felkeresve is megszerezhetette, de emellett alkalmasint közvetve, magukból az oklevelekből is gyarapíthatta topográfiai tudását. A *Kölpény* helynév kapcsán például – pontosítva az általa egyébként igen nagyra becsült GYÖRFFY GYÖRGY korábbi lokalizálását – azt bizonyítja BENKŐ, hogy ennek ismeretét Anonymus a székesfehérvári keresztesek javait megerősítő, a 12. század végéről származó oklevélből meríthette (2003a: 20–37). A geszta és az oklevél látszólag nagyon eltérő szövegtípusai között Benkő nemcsak a kevertnyelvűségükben megmutató formai hasonlóságot lát, hanem lényegi, funkcióbeli közösséget is, mivel mindkettő „a kor gondolatvilágát alapvetően foglalkoztató anyagi javakon, a birtokhoz jutás azonos törekvésein alapult”, és szerzőik is azonos körből, hasonló iskolázottsággal rendelkező rétegből kerültek ki (2003a: 38–39).

BENKŐ Anonymust nagy tudású, magasan képzett értelmiséginek látta, aki társadalmi kapcsolatai és talán származása révén is mélyen be volt ágyazva kora társadalmának nagy hatalmú, vezető rétegébe. Egyszersmind azonban azt is bemutatja, hogy a Magiszter színes fantáziáját, írói vénáját is gyakran megcsillantja a történetmesélés során. Anonymusnak ez a készsége BENKŐ szerint leginkább abban a törekvésében nyilvánul meg, hogy a honfoglalás korát hús-vér szereplőkkel benépesítse. A szóbeli hagyományból és a rendelkezésére álló bizonyára csekélyke írásos forrásból olyan nagy számú szereplőgárda, mint amilyen Anonymusnál megjelenik, nem kerülhetett ki semmiképpen sem: a szereplők jó része Anonymus teremtménye. BENKŐ LORÁND Anonymus munkamódszerének ezt a jellegzetességét számos névre vonatkozóan (pl. *Szabolcs* vezérre: 2003a: 38–67; *Zalán ~ Szalán* vezérre: i. m. 68–80) tanulmányok egész sorozatában igen sokoldalúan körüljárta. Igazolta, hogy a Mester jó néhány hőst arra a helyre vezeti el, és ott végeztet vele valami fontos cselekedetet, amelyről a kérdéses személynek a nevét megkonstruálta (pl. 1998: 11–7, illetve 2009: 15–22).

Ezt az összefüggést BENKŐ már egy jóval korábbi, a *Csepel* névről írott dolgozatában bemutatta, gazdag adatolással bizonyítva, hogy a történet szerint a szigetnek nevet adó gesztabeli lovászfű – Anonymus leírásával ellentétben – valójában egy ottani településről kapta a nevét, éppen Anonymusnak köszönhetően (1966). A nyelvtörténeti gondolkodás efféle újszerűsége alaposan meglephette a tanulmányt a Magyar Nyelv szerkesztőjeként gondozó, BENKŐ LORÁNDdal egyébként atyai barátságban lévő PAIS DEZSŐT is, aki kissé dohogva így intette a szerzőt: „Lehet, hogy igaza van, Lóri, de azért mégsem kellett volna megírnia: nézze, Anonymusról van szó!” (1994: 135).

A Gesta Hungarorum nyelvtörténeti forrásértékét – nem általában véve, hanem a benne szereplő egyes nyelvi elemekre vonatkozóan – BENKŐ tehát a forrás

szerzőjének munkamódszere felől közelíti meg. E szempontnak a bevezetésével lehetővé teszi a hiteles, vagyis a valós nyelvhasználatban is létező, illetve a forrás szerzőjéhez köthető, általa létrehozott és a művébe beemelt nyelvi elemek szétválasztását. BENKŐnek ez a szemléleti újítása komoly hatást gyakorolt a korai ómagyar kor másik fontos szórványemlék-típusának, az oklevelek magyar nyelvű anyagának az értékelésére is.

5. BENKŐ LORÁND több helyen is szól kedves szerzőjének kivételes nyelvi érzékenységéről, ami ezekben a névkonstruálásokban is megmutatkozik. A településnevek alapján kreált anonymusi személynevek hitelét ugyanis az biztosítja a gesztában, hogy a korban a legjellemzőbb helynévadási mód éppen a személyekről történő elnevezés volt. Benkő Loránd nagy kedvvel elemzi az Anonymus által létrehozott „beszélő személyneveket” is (pl. 1998: 28–39), valamint P. mester – olykor még szláv eredetű nevekre is vonatkozó – helynévmagyarázatait. Ezek alapján is írja, hogy „a magyar nyelvudomány kezdeteit bízást visszavihetjük a felvilágosodás koráig, sőt nem is nagy erőltetéssel Sylvester Jánosig, vagy már némi túlzással akár Anonymusig” (1969: 45).

BENKŐ LORÁND Anonymus-tanulmányait olvasva feltűnik az olvasónak, hogy a szerző milyen nagy fokú érzelmi közelségben van hőséhez, és milyen erős törekvést mutat a gondolkodásmódjával való azonosulásra. Úgy érezzük néha, hogy Anonymusban valamiféle szellemi elődöt látott és tisztelt. Talán éppen ez a közelség adja meg a kulcsot BENKŐ LORÁNDnak azokhoz a fontos módszerbeli újításaihoz, amelyeket az Anonymus-tanulmányokban létrehozott, és amelyek alapján ezeket a dolgozatokat a magyar nyelvtörténetírás legkiválóbb teljesítményei közé sorolhatjuk.

BENKŐ LORÁND művei telis-tele vannak inspiráló ötletekkel, felvetésekkel, a kutatókat munkára, további vizsgálatokra ösztönző gondolatokkal. Ezek közül fentebb is említettem néhányat, amely a fiatalabb nyelvészgenerációk képviselőinek munkája révén egész sor új tudományos eredményt hozott felszínre. Bízunk abban, hogy az Anonymus gesztájára vonatkozóan nem kis részben BENKŐ LORÁND által feltárt igen gazdag tudásanyag a jövőben ennek nyomán nemcsak újabb színekkel gyarapodik, hanem előbb-utóbb egységes monográfiává is egybeállnak a róla való ismereteink. Ennek, úgy vélem, Benkő Loránd örülne a legjobban. Mert ne feledjük Pais Dezső intését: mégiscsak Anonymusról van szó!

Kulcsszók: Anonymus Gestájának nyelvtörténeti felülvizsgálata, helynevek kronológiai értéke, kreált személynevek, az Árpád kor nyelve, a szórványemlékek vizsgálatának módszerei.

Hivatkozott irodalom

- BENKŐ LORÁND 1949. *A régi magyar személynéadás*. Néptudományi Intézet, Budapest.
BENKŐ LORÁND 1966. Az anonymusi hagyomány – és a *Csepel* név eredete. *Magyar Nyelv* 62: 134–146, 292–305.

- BENKŐ LORÁND 1969. A szintézisek szerepe a magyar nyelvtudományban. *Nyelvtudományi Értekezések* 65: 41–65.
- BENKŐ LORÁND 1980. *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegelemélei*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1984. A magyarság honfoglalás előtti történetéhez *Léved és Etelköz* kapcsolatán. *Magyar Nyelv* 80: 389–419.
- BENKŐ LORÁND 1994. Anonymus gesztája nyelvészeti revíziójának szükségességéről. *Magyar Nyelv* 90: 131–137.
- BENKŐ LORÁND 1996. Anonymus élő nyelvi forrásai. In: *A honfoglalás írott forrásai*. Szerk. KOVÁCS LÁSZLÓ – VESZPRÉMY LÁSZLÓ. Balassi Kiadó, Budapest. 221–247.
- BENKŐ LORÁND 1998. *Név és történelem. Tanulmányok az Árpád-korról*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1999a. Adalékok az anonymusi filológiához. *Magyar Nyelvjárások* 37: 73–78.
- BENKŐ LORÁND 1999b. *Benkő Loránd*. In: *Magyar Nyelvész Pályaképek és Önvallomások* 6. Szerk. BOLLA KÁLMÁN. Eötvös Loránd Tudományegyetem Fonetikai Tanszék, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2002. Az ómagyar nyelv tanúságtétele. Perújítás Dél-Erdély korai Árpád-kori történetéről. MTA Történettudományi Intézete, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003a. Beszélnek a múlt nevei. *Tanulmányok az Árpád-kori tulajdonnevekről*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 2003b. *Nyelv és tudomány, anyanyelv és nyelvtudomány. Válogatás Benkő Loránd tanulmányaiból*. III. Szerk. HAJDÚ MIHÁLY és KISS JENŐ. Budapest.
- BENKŐ LORÁND (2009). *A Szovárd-kérdés. Fejezetek egy ómagyar nemzetség történetéből*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* 1–2. Hrsg. BENKŐ, LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993–1995.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012. Benkő Loránd, a névkutató. In: *Benkő Loránd emlékezete*. Szerk. JUHÁSZ DEZSŐ – KISS JENŐ. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 238. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 19–26.
- KNIEZSA ISTVÁN 1952. *Helyesírásunk története a könyvnyomtatás koráig*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 1–3. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1976.
- TNyT. = *A magyar nyelv történeti nyelvtana*. I. *A korai ómagyar kor és előzményei*. II/1. *A kései ómagyar kor. Morfológia*. II/2. *A kései ómagyar kor. Mondattan. Szöveggrammatika*. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991–1995.

Loránd Benkő, the scholar of Anonymus

Loránd Benkő considered *Gesta Hungarorum* by Anonymus to be a key source in research on the Árpád Era. He argued that the scholarly findings about the work fundamentally shaped the view of historians about the Hungarian Conquest and the following centuries and also greatly influenced research on the language of the time. As history as a discipline builds its arguments about the *Gesta* partly on the results of historical linguistics, Benkő believed it was important to constantly renew

the linguistic knowledge related to the work of Anonymus and adapt it to our evolving understanding of historical linguistics in general. He articulated the need for review in historical linguistics and onomastics already in the 1960s in his paper on the name *Csepel* in the *Gesta* and in the final one and a half decades of his career he put this issue in the centre of his own research endeavours. He published his findings in a series of studies, while the examination of the anthroponyms and toponyms of the *Gesta* played a central role in his books as well. His results confirm the fundamental argument that the toponyms of the *Gesta* may be considered to be authentic source data not with reference to the time of the Conquest but the era of the writing of the text. Based on historical and linguistic facts, Benkő argued that the *Gesta* was written in the 1210s. He considered some of the anthroponyms in it to be Anonymus' invention, which he created based on contemporary toponyms and thus associated the deeds of the people thus named with the places in question. It was his important methodological innovation that the philological and historical linguistic review of the *Gesta* was also linked with the study of its unknown author, searching for his linguistic background, motivations, and network of connections that may be grasped in the writing of the work. Due to the numerous methodological novelties applied, the studies of Loránd Benkő on Anonymus initiated important new directions in the study of the language of the Árpád Era.

Keywords: historical linguistic review of Anonymus' *Gesta*, chronological value of toponyms, created anthroponyms, language in the Árpád Era, methods for studying remnants.

HOFFMANN ISTVÁN
Debreceni Egyetem